

Over het voorkomen van *Vitrea contracta* Westerlund
in het Haagse Bos
door

J. G. J. Kuiper ('s-Gravenhage)

Volgens de laatste „Lijst van Gemeenten” van het Molluskencomité is *Vitrea contracta* Westerlund, behalve van enkele vindplaatsen in Zuid-Limburg, in Nederland slechts bekend van twee localiteiten in het duingebied nl. Bloemendaal en Noordwijkerhout. Dat echter deze soort in de kuststreek een grotere verspreiding moet hebben dan deze opgaven doen vermoeden, wordt waarschijnlijk gemaakt door enkele recente vondsten in de kom van de gemeente Den Haag, waarover hieronder enige mededelingen volgen.

In het najaar van 1947 toonde de heer A. R. Schouten mij een kleine collectie landmollusken, door hem verzameld in struikgewas langs de Stolkweg even ten Noorden van de Scheveningse Bosjes. Behalve enkele algemene soorten, bevatte dit monster twee volwassen exemplaren van *Vitrea contracta*.

Deze vondst was aanleiding het stadsgebied van Den Haag nader te onderzoeken, met het resultaat, dat de soort in het voorjaar en de zomer van 1948 in betrekkelijk ruim aantal op verschillende punten in het Haagse Bos verzameld werd. Hemelsbreed ligt dit bos ongeveer 3 km van de eerste vindplaats verwijderd. Het interessante van deze laatste reeks vindplaatsen is, dat *Vitrea contracta* er bijna steeds in gezelschap van *Vitrea crystallina* (Müller) werd aangetroffen, hoewel in het algemeen de eisen, die de beide soorten aan hun milieu stellen, nog al uiteenlopend zijn.

Het Haagse Bos is planten-sociologisch een Andoornrijk eikenhaagbeukenbos. In tegenstelling tot de Scheveningse Bosjes, die op de jonge, kalkrijke duinen liggen, strekt het Haagse Bos zich uit in het zg. oude duinlandschap, dat meer genivelleerd en minder kalkrijk is dan het eerste.

De oppervlakte van het Haagse Bos bedraagt, met inbegrip van de tezamen ongeveer 25 ha grote grasvelden Kockamp en Malieveld, ruim 120 hectare. Voor de oorlog bestond het voornamelijk uit oud geboomte. Tijdens de bezetting werd meer dan de helft hiervan gekapt. Na de oorlog werd de grond er voor een groot deel omgespit en herbeplant, waardoor er thans malacologisch weinig interessants te beleven valt. Het gedeelte van het Haagse Bos, dat gespaard is gebleven, is een 100 tot 200 meter brede en ongeveer 1800 meter lange zoom aan de Westelijke kant van het bos, tussen de Leidsestraatweg en de Benoordenhoutseweg. Het wordt in bijna zijn gehele lengte doorsneden door het zg. Philosophenpad. De op hoge grond gelegen bossages aan de oostzijde van dit wandelpad zijn vrij arm aan mollusken. Op vele plaatsen is de bodem er bedekt met een onverteerde bladlaag. Aan de andere kant daarentegen, waar de bodem geleidelijk daalt tot weinig boven de waterspiegel van de Benoordenhoutsevaart, is de slakkenfauna tamelijk gevarieerd en plaatselijk zelfs opmerkelijk rijk. Het is in deze strook bos, dat *Vitrea contracta* werd verzameld. Zij kwam, zowel bij vochtig als bij droog weer, steeds voor in humusrijke bosgrond onder de bladlaag, soms ook vastgekleefd aan op de bodem liggende dorre takjes en bladeren, telkens in gezelschap van verscheidene andere mollusken, waaronder typische bosslakken.

Phytosociologisch biedt deze boszoom, vooral door de ingrijpende invloed van de factor „mens”, nogal wat verscheidenheid, doch vrijwel overal, in het open struikgewas, in de brandnetelvegetatie, in het bosanemonenveld, in de vegetatie van dalkruid en lelietje-van-dalen, en in het klimoptapijt onder de zware beuken in de Noordelijke sector, werd de aanwezigheid van *Vitrea contracta* vastgesteld.

De tabel op blz. 30 geeft een overzicht van het molluskengezelschap, waarin zij in het Haagse Bos werd aangetroffen, gevolgd door een knopje aanduiding der respectieve localiteiten. Al het betreffende materiaal werd verzameld met behulp van een zeef met maaswijdte 8 mm, en wel uitsluitend aan de Westelijke zijde van het Philosophenpad.

De onderscheiding van *Vitrea contracta* en *V. crystallina* is niet altijd gemakkelijk. Dit komt voornamelijk door de variabiliteit van de tweede soort. Het naast elkaar voorkomen der beide soorten in het Haagse Bos biedt daarom een goede gelegenheid, aan de hand van oecologisch gelijkwaardig materiaal, soortverschillen te herkennen.

Van Benthem Jutting zegt in de „Fauna van Nederland” (afl. VII, blz. 278): *Vitrea contracta* „... onderscheidt zich van *crystallina* door haar kleinere afmetingen en haar plattere schelp met wijderen perspectivischen umbilicus”. Dit is wel de hoofdzaak.

Het grootste in het Haagse Bos verzamelde exemplaar van *V. crystallina* meet: grootste diameter 3,20 mm, kleinste diameter 2,85 mm, hoogte

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
<i>Carychium minimum</i> Müller	67	6	—	1	89	1	—	116	133	41	2	52	—
<i>Succinea putris</i> (L.)	—	—	—	—	1	—	—	25	3	—	—	—	—
<i>Succinea oblonga</i> Drap.	15	21	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Cochlicopa lubrica</i> (Müller)	70	45	4	1	156	—	12	95	28	19	5	2	—
<i>Columella edentula</i> (Drap.)	12	—	5	11	—	—	9	—	1†	34	1	1	—
<i>Vertigo pusilla</i> Müller	1†	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Vertigo substriata</i> (Jeffreys)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Acanthinula aculeata</i> (Müller)	201	131	4	14	63	12	22	12	11	13	—	20	7
<i>Vallonia costata</i> (Müller)	78	16	—	—	87	—	—	350	222	2	—	—	—
<i>Punctum pygmaeum</i> (Drap.)	49	6	6	—	12	2	2	5	28	21	—	4	—
<i>Gonyodiscus rotundatus</i> (Müller)	19	2	—	7	7	—	5	15	—	3	7	16	7
<i>Vitrea crystallina</i> (Müller)	—	—	—	—	—	3	4	14	18	6	—	30	2
<i>Vitrea contracta</i> Westerlund	11	—	1	3	17	2	12	3	23	2	—	10	—
<i>Retinella hammonis</i> (Ström)	25	2	17	17	22	8	9	17	1	—	—	3	7
<i>Retinella pura</i> (Alder)	12*	—	2	5	14	5	5	2	2	4	—	30	—
<i>Retinella nitidula</i> (Drap.)	7	—	—	1	18	2	1†	2	12	46	6	27	—
<i>Oxychilus cellarius</i> (Müller)	3	—	—	—	4	3	3	4	—	2	1	—	—
<i>Oxychilus alliarius</i> (Müller)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
<i>Oxychilus spec. juv.</i>	—	—	—	6	15	2	10	—	3	2	—	—	10
<i>Vitrina pellucida</i> (Müller)	6	9	11	1	21	1	1	—	16	4	—	26	—
<i>Arion circumscriptus</i> Johnston	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Arion intermedius</i> Normand	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	1	—	—
<i>Limax maximus</i> L.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Deroeras reticulatum</i> (Müller)	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	1	—
<i>Euconulus trochiformis</i> (Mont.)	8	2	3	4	9	1	5	4	1	—	—	6	2
<i>Fruticicola hispida</i> (L.)	21	4	1	1	12	—	—	33	68	2	2	4	—
<i>Cepaea nemoralis</i> (L.)	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
<i>Arianta arbustorum</i> (L.)	—	—	—	—	2	—	—	1	3	1	—	4	—

I. Sector ten Zuiden van de Laan van Nieuw Oost Indië:

A. struikgewas (vogelkers, meidoorn, lijsterbes, hazelaar, eik, esdoorn) bovenaan de helling tegenover gebouw Pensioenraad; bodem met veel klimop, voorts o.a. speenkruid en brandnetel; 4 liter zeefsel, 11-IV-'48; B. struikgewas onder beuken tegenover „halverwege Pensioenraad—Van Hoytemastraat”, enkele meters van de Benoordenhoutse vaart; veel bosandoorn, look-zonder-look en salomonszegel; 3½ liter zeefsel, 26-IV-'48; C. rand van het struikgewas (vogelkers), ca 20 meter van de vaart af tegenover de Van Hoytemastraat; 3 liter zeefsel, 22-IV-'48; D. struikgewas onder beuken en eiken tegenover Flat Nirwana; vrijwel geen kruidlaag, 8-V-'48; E. onder hazelaartje aan de waterkant tegenover Flat Nirwana; 3,3 liter zeefsel, 24-IV-'48.

II. Sector tussen Laan van N.O. Indië en het verlengde van de Laan van Clingendaal: F. oude beuken, veel braam; dalkruid en lelietje-vandalen; 2,25 liter zeefsel, 24-IV-'48; G. lijsterbesbosje onder oude beuken; 3 liter zeefsel, 15-V-'48; H. vlierstruiken, ca 40 meter ten Z. van het bruggetje, veel brandnetel en kleefkruid; 1 liter zeefsel, 17-IV-'48, leg. H. G. de Smit; I. langs pad tegenover Laan van Clingendaal, in met blad gevuld greppeltje in de berm, veel brandnetel; 2½ liter zeefsel, 10-IV-'48.

III. Sector benoorden de Laan van Clingendaal: J. bosanemonenveld in beukenbos ten Noorden van het bruggetje t.o. Laan van Clingendaal; 2½ liter zeefsel, 17-IV-'48; K. als J, doch verzameld in een met blad gevulde kuil van een ontwortelde boom; ½ liter zeefsel, 17-IV-'48; L. zwarte beuken (en weinig eiken) t.o. de Stroebelstraat; ijle groei van braam; bodem bedekt met een dicht net van klimop, waartussen, op open plekken, o.m. anemonen en brandnetels; 3 liter zeefsel, 13-IV-'48; M. noordelijk deel van het oude beukenbos, met klimop begroeide bodem onder hulst; 1,50 liter zeefsel, 15-V-'48.

1,65 mm, en heeft 4½ omgang; dat van *V. contracta*: grootste diameter 2,52 mm, kleinste diameter 2,28 mm, hoogte 1,25 mm, en heeft 4½ omgang.

Het verschil in welving van de bovenzijde is gering; de winding van *V. crystallina* is iets hoger dan die van *V. contracta* (vgl. fig. 5 en 6). Typerender is echter het verschil in vorm van de onderzijde. De laatste omgang van *V. contracta* is aan de onderzijde duidelijk afgeplat en gaat vrij abrupt in een wijde, perspectivische navel over, terwijl de onderzijde van de laatste omgang van *V. crystallina* bol is en een enigszins trechtervormig navelveld vormt. Deze verschillen hangen samen met de vorm van de mondopening die bij *V. crystallina* aan de columellaire zijde regelmatig gebogen, bij *V. contracta* daarentegen een weinig hoekig gebogen is (fig. 5 en 6). De navel van *V. contracta* is gelijkmatig kurketrekervormig, die van *V. crystallina* relatief nauwer en excentrisch van vorm (fig. 7 en 8).

Voorts is er een klein verschil in kleur van het huisje, dat evenwel door zijn fluctuerend karakter voor de herkenning van de soort van weinig belang is: het huisje van *V. contracta* is melkwit en mat door-

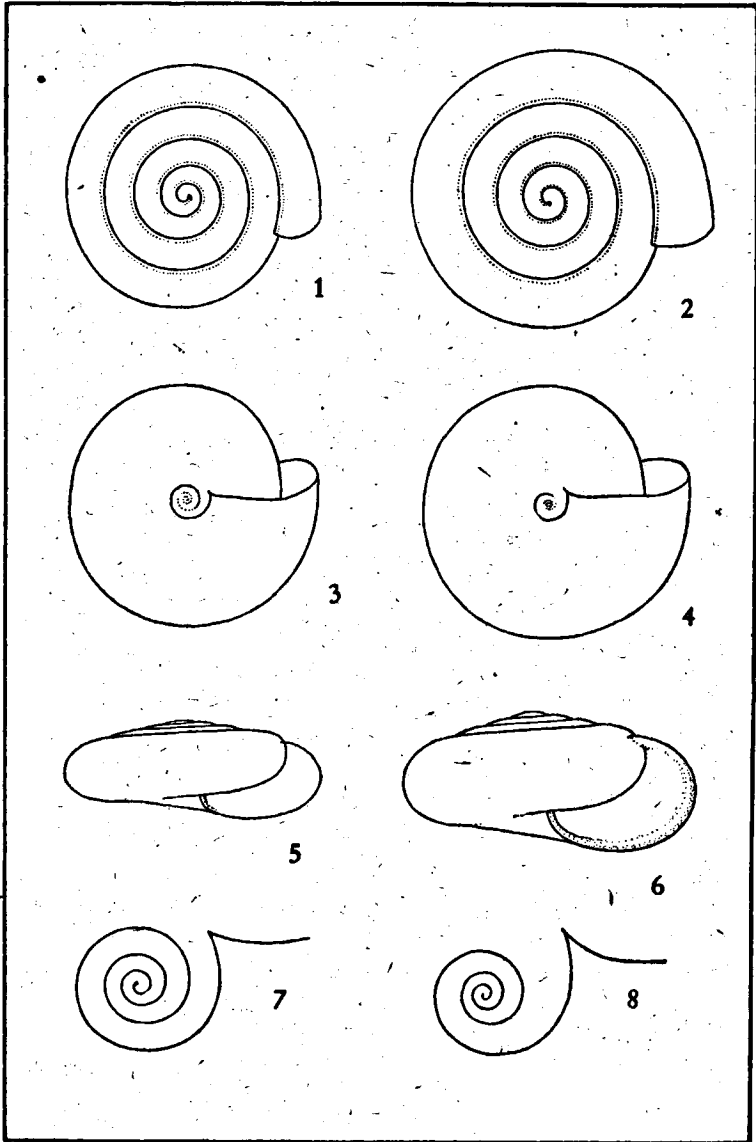

Fig. 1, 3, 5, 7, *Vitrea contracta* Westerlund, resp. boven-, onder-, zijaanzicht en umbilicus; fig. 2, 4, 6, 8, *Vitrea crystallina* (Müller), resp. boven-, onder-, zijaanzicht en umbilicus.
Fig. 1 t/m 6 vergr. 13 X, fig. 7, 8 vergr. 50 X.

schijnend, soms iets geelachtig wanneer het levende dier er nog in zit; dat van *V. crystallina* is, in verse toestand, glashelder en kleurloos, soms met een nauwelijks waarneembare groene tint.

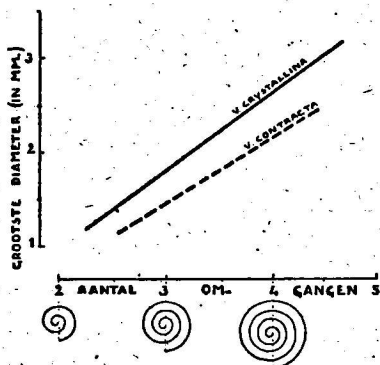

Fig. 9. Grafisch beeld van het gemiddelde verschil in grootte (= grootste diameter) tussen exemplaren met een gelijk aantal omgangen van *Vitrea crystallina* (Müller) en *Vitrea contracta* Westerland.

De laatste omgang verwijdt zich bij *V. crystallina* relatief meer dan bij *V. contracta* (fig. 1 en 2). Samenhangend hiermede is het huisje van de eerste soort, bij een overigens gelijk aantal omgangen, steeds iets groter dan dat van de tweede. Bij onvolwassen huisjes zijn deze verschillen meestal alleen door minutieuze metingen aan te tonen. Figuur 9 geeft een grafisch beeld hiervan.

Tenslotte dient nog vermeld te worden, dat volgroeide huisjes van *V. crystallina* in het Haagse Bos steeds een stevige witte mondlip hebben (soms op enige afstand van de mondrand een tweede), wat bij de andere soort nimmer werd waargenomen.